

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс: Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Найбільшу в історії України незаконну колекцію старожитностей, вилучених у колишнього народного депутата, повернули державі. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7317.html>.
3. СБУ попередила контрабанду культурних цінностей за кордон на майже мільйон доларів. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-poperedyla-kontrabandu-kulturnykh-tsinnostei-za-kordon-na-maizhe-milion-dolariv>.
4. Культурні цінності. URL: <https://mvs.gov.ua/activity/rozsuk/kulturni-cinnosti-1888>.
5. В Україні запустили проєкт для збору коштів на відновлення зруйнованої росіянами культурної спадщини. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7566.html>.
6. Україна з часів Другої Світової війни не стикалася з таким масштабом злочинів проти культурної спадщини. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7598.html>.
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за шість місяців 2022 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporusnennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.

Кулик Олександр Георгійович,

завідувач науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНОЛОГІЧНІ РИЗИКИ. ПОВ'ЯЗАНІ З НАДАННЯМ ГРОМАДЯНАМ ПРАВА НА ПРИДБАННЯ, НОСІННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Тези присвячені аналізу кримінологічних ризиків, пов'язаних із можливим запровадженням в Україні ліберального режиму обігу цивільної вогнепальної зброї. Дослідження базується на результатах досліджень наслідків використання цивільної вогнепальної зброї у США – країні, у якій така зброя вже тривалий час знаходиться у значній кількості населення.

Ключові слова: зброя, цивільна вогнепальна зброя, ліберальний режим обігу цивільної вогнепальної зброї, вбивство, самогубство.

Theses are devoted to the analysis of criminological risks associated with the possible introduction in Ukraine of a liberal regime of circulation of civilian firearms. The study is based on the results of studies of the consequences of the use of civilian firearms in the United States, a country in which such weapons have been in a large number of the population for a long time.

Keywords: weapons, civilian firearms, liberal regime of circulation of civilian firearms, murder, suicide.

В історії України мали місце численні спроби прийняти законодавчий акт, який регулював би обіг цивільної вогнепальної зброї. Відповідна законотворча діяльність активізувалася у 2021 р., в результаті чого 23.02.2022 Верховною Радою України був прийнятий у першому читанні проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» [1]. Те, що зазначене питання має бути предметом законодавчого регулювання не викликає сумніву у більшості авторів. Але доволі складною і спірною залишається проблема вибору режиму обігу цивільної вогнепальної зброї в країні: чи це буде ліберальний режим, що передбачає придбання різних видів такої зброї значною кількістю населення (за безспірними виключеннями – алкоголіки, наркомани, раніше засаджені тощо); чи режим жорсткого контролю, за якого право придбати певні види такої зброї отримають лише окремі категорії осіб, які за родом діяльності потребують захисту та пройшли перед придбанням зброї відповідну підготовку.

Приймаючи таке рішення, законодавець має оцінити кримінологічні ризики, які несе прийняття ліберального режиму обігу цивільної вогнепальної зброї. Найбільша кількість досліджень, в ході яких були визначені такі ризики природно була проведена в найбільш «озброєній» країні світу – у США. Наведемо стислий перелік результатів таких досліджень з нашим коментарем та деякими доповненнями.

1. Наявність цивільної вогнепальної зброї створює підвищену загрозу для оточуючих. Вогнепальна зброя є дієвим засобом спричинення смерті або тілесних ушкоджень, тобто джерелом підвищеної небезпеки. Наявність вогнепальної зброї полегшує вчинення вбивств, самогубств, підвищує ймовірність нещасних випадків. Так, у період 1999–2016 рр. у США згідно з відомостями з бази даних WISQARS Центру з контролю за захворюваннями, від вогнепальної зброї сталося 336 579 самогубств (51,8 % усіх самогубств), 213 175 вбивств (67,7 % усіх вбивств) [2]. За результатами дослідження, проведеного у США, вогнепальна зброя була другою за частотою причиною смертей серед дітей (15 % всіх дитячих смертей) [3]. Ряд досліджень підтверджують підвищену небезпеку наявності цивільної вогнепальної зброї підчас домашніх конфліктів та насильства. Встановлено, що ризик жінки бути вбитою збільшується на 500 %, якщо під час побутової сварки у домі є зброя [4].

У цій країні протягом останніх десятиліть регулярно трапляються масові розстріли людей, зазвичай учнів шкіл. Це, зокрема, розстріли у школі «Колумбайн» (штат Колорадо, 1999 р., 12 вбитих); початковій школі «Сенді-Гук» (м. Ньютаун, штат Коннектикут, 2012 р., 26 вбитих); початковій школі м. Ювалд (штат Техас, 2022 р., 20 вбитих) тощо.

2. Наявність цивільної вогнепальної зброї у громадян збільшує ймовірність її використання у разі виникнення конфлікту. Так, у

2013 р. ФБР встановило, що в ході суперечок через ревності, сварки у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння тощо від вогнепальної зброї загинуло 1962 людей, що становить 59,9 % від загальної кількості осіб, які загинули в процесі сварок [5].

В Україні матеріали подібних досліджень нам знайти не вдалося. Натомість, було проведене нерепрезентативне експресививчення повідомлень про факти кримінального застосування вогнепальної зброї, кваліфіковані як хуліганство, опублікованих на офіційних вебсайтах Головних управлінь Національної поліції в окремих областях України. Протягом березня–травня 2022 р. встановлено 54 таких повідомлення. У більшості випадків зброя застосовувалася особами у стані алкогольного сп'яніння без вагомих підстав, у 43 випадках були здійснені постріл або декілька пострілів.

3. Наявність цивільної вогнепальної зброї у громадян створює сприятливі умови для її захоплення злочинцями. У 2005–2010 рр. у США під час вчинення злочинів проти власності (крадіжок речей, квартирних крадіжок, крадіжок автомобілів тощо) було викрадено 1,4 млн одиниць вогнепальної зброї [6]. Зрозуміло, що викрадена або захоплена цивільна вогнепальна зброя, ймовірно, використовується для вчинення нових злочинів.

4. На практиці громадянам рідко вдається використати цивільну вогнепальну зброю для самооборони. У період з 2007 р. по 2011 р. при вчиненні насильницьких злочинів у США лише 0,79 % жертв насильницьких злочинів і 0,12 % жертв посягань на власність захищалися за допомогою погрози застосування чи застосування вогнепальної зброї, що є найменш застосовуваною захисною поведінкою [7].

Загальновідомо, що здійснення таких захисних дій потребує належної спеціальної (навички поводження зі зброєю та ведення стрільби) та морально-психологічної підготовки (готовність протистояти загрозам, витримка у стресовій ситуації, відсутність страху застосування зброї). Навіть працівники правоохоронних органів, які проходять спеціальну підготовку та регулярні тренінги, далеко не завжди успішно застосовують зброю у ситуаціях припинення злочину.

5. Зростання числа випадків притягнення до кримінальної відповідальності за перевищення меж необхідної оборони осіб, які застосовують цивільну вогнепальну зброю для захисту. Застосування вогнепальної зброї для захисту часто веде до поранення або смерті нападника, тобто до тяжких наслідків. Оскільки реальний ступінь небезпечності посягання буває непросто встановити, особливо у разі конфліктної ситуації, слідчі та суди в таких випадках схильні оцінювати подію за наслідками. Відповідно, у разі спричинення тяжкої шкоди нападнику і незначної шкоди особі, яка захищалася, правоохоронці і суди можуть кваліфікувати подію як перевищення меж необхідної оборони.

Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки.

Проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» після суттєвого доопрацювання доцільно прийняти. В той же час, немає причин поспішати з прийняттям зазначеного законопроекту, оскільки поширення серед населення цивільної вогнепальної зброї, як стверджується в окремих публікаціях ЗМІ, не підвищить рівень обороноздатності країни за сучасного характеру військових дій. Досвід інших країн світу не дає підстав для запровадження в країні ліберального порядку обігу цивільної вогнепальної зброї, тобто надання права придбати її широким верствам населення. В даний час таке право доцільно надати конкретним категоріям осіб, які через професійний статус, місце проживання тощо можуть більшою ймовірністю стати жертвами нападу.

Список використаних джерел

1. Постанова ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про право на цивільну вогнепальну зброю» від 23.02.2022 № 2096-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2096-20#Text>.
2. CDC, WISQARS Database, cdc.gov (accessed July 17, 2018).
3. Cunningham R. M., Walton M. A., Carter P. M. The Major Causes of Death in Children and Adolescents in the United States. *New England Journal of Medicine*, Dec. 20, 2018.
4. Mayors against Illegal Guns, «The Connection between Domestic Violence and Weak Gun Laws» ncdsv.org, Feb. 27, 2013.
5. FBI, «Expanded Homicide Data Table 11: Murder Circumstances by Weapon, 2013» fbi.gov (accessed Mar. 24, 2015).
6. Lynn Langton, «Firearms Stolen during Household Burglaries and Other Property Crimes, 2005-2010» bjs.gov, Nov. 2012.
7. Spitzer S. A., Staudenmayer K. L., Tennakoon L., Spain D. A., Weiser T. G. Costs and Financial Burden of Initial Hospitalizations for Firearm Injuries in the United States, 2006–2014. *American Journal of Public Health*, Apr. 11, 2017.

Левченко Юрій Олександрович,
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто напрями діяльності правоохоронних органів щодо запобігання терористичній діяльності. Запропоновано низку рекомендацій, що можуть бути ефективно використані у запобіжній діяльності.

Ключові слова: терористична діяльність, тероризм, об'єктивні детермінанти тероризму, суб'єктивні детермінанти тероризму, типологія терористів, запобігання злочинам.